

De toekomst van Europa als vredesproject

Discussiebijdrage bij gelegenheid van de presentatie van het scenarioreport
 “The EU as a Peace Project. Scenarios for 2040”
 (Nieuwspoor, Den Haag, 16 april 2019)

Introductie

De vier scenario's voor de toekomst van Europa, voortgekomen uit drie tweedaagse bijeenkomsten in Utrecht, Belgrado en Kyiv (november en december 2018) laten zien dat de vrede binnen de Europese Unie, die velen voor vanzelfsprekend houden, kwetsbaar kan blijken te zijn. Hoe kijkt PAX aan tegen de vier scenario's?

Scenario Paranoid Android: Als we doorschieten in onze organisatie van veiligheid (d.w.z. veiligheid voor onszelf, in de EU) kan dat ten koste gaan van de burgerrechten en ons democratisch sociaal contract onder druk zetten. We zouden daarmee ook als EU onze rol in de wereld om democratie en *rule of law* te versterken, verzaken.

Scenario United States of Europe: in dit scenario gaat de politieke integratie verder en blijven de Europese waarden goed gezekeerd. Twee belangrijke vragen resteren: is er voldoende draagvlak voor verdergaande integratie, als we er niet in slagen om problemen van burgers op te lossen die meer de nadelen dan de voordelen van de globalisering ervaren? En vreemd genoeg ontwikkelt de EU in dit scenario wel een eigen leger, maar maakt de EU alleen gebruik van *soft power* in de externe relaties.

Over de toekomst van Europa als vredesproject. PAX-discussiebijdrage, 16 april 2019

Scenario East, West, North Best: In dit scenario komen er diverse regionale netwerken tot stand en valt de EU zoals we die nu kennen uiteen. De vraag is of de Europese waarden dan toch overeind blijven staan? In zo'n complexe context waarin regionale eenheden gelegenheidsverbanden met elkaar sluiten, zullen korte-termijndoelen van economische en politieke aard domineren. Dat zal grote gevaren kunnen opleveren voor de noodzakelijke duurzame verankering van democratie en solidariteit – zeker als de bedreigingen van buitenaf niet kleiner maar groter worden.

Scenario All against All: in dit scenario gaan we terug naar een Europa waarin landen elkaar wantrouwen, niet goed samenwerken en dus geneigd zullen zijn tot escalatie van conflicten. Dat is het Europa dat in vroeger eeuwen van oorlog naar oorlog ging. Geen goed vooruitzicht!

Europese waarden en integratie

Voor PAX als vredesorganisatie is de EU een succesvol vredesproject, hoezeer wij ook kritiek hebben op diverse beleidsoriëntaties en de interne organisatie. De kern van de EU als vredesproject is gelegen in de Europese waarden. De vorm waarin we deze waarden het beste hebben kunnen verankeren is die van de integratie, de verankerde samenwerking van de EU-lidstaten in de Europese instituties. Daaruit volgt dat we ons het meest prettig voelen bij de uitgangspunten van het scenario dat behoud van Europese waarden combineert met verdergaande integratie: *United States of Europe*. Maar ten aanzien van de uitwerking daarvan in het specifieke scenario heeft PAX, zoals hierboven gesteld, toch ook enkele ernstige twijfels.

Meer politieke eenheid gewenst

In de decennia van economische voorspoed lag het accent op de economische integratie. Het belang van meer afstemming met betrekking tot politieke uitdagingen is evenwel meer en meer duidelijk geworden: dat was al een belangrijk punt tijdens de Balkanoorlogen, maar denk ook aan de economische crisis van het afgelopen decennium, de noodplannen voor Griekenland, de vraag hoe te reageren op nieuwe groepen vluchtelingen en migranten, de relatie tot Rusland en de oorlogen in onder andere Syrië en Irak. Het lijkt wel of de EU telkens overvallen wordt, of in ieder geval niet bij machte is om snel eensgezind beleid uit te stippelen – met uitzondering mogelijk van de Brexit!

Het gaat overigens niet alleen om het keren van slechte ontwikkelingen, maar ook om positieve. Met het oog op de actualiteit: hoe kunnen we als EU de democratische ambities van burgers in Algerije en Soedan het beste steunen? Waarbij met betrekking tot onder andere Soedan ook deze vraag aan de orde is: hoe moeten we ons EU-deal met president Bashir beoordelen in het licht van de massale roep om menselijke waardigheid van de burgers van Soedan? Kan de EU die met die deal met het regime van Bashir overeind hielp, nu een geloofwaardige pleitbezorger van democratisering zijn? Botst onze state security ('vluchtelingenstromen indammen en voorkomen') niet op de human security van de burgers die dertig jaar hebben moeten zuchten onder de dictatuur van Bashir?

Over de toekomst van Europa als vredesproject. PAX-discussiebijdrage, 16 april 2019

Kritische stemmen binnen de Europese Unie

Tegelijkertijd zien we dat het hommeles is binnen de Europese Unie. Er zijn moeilijke discussies met landen als Hongarije en Polen, waar de politiek zich op een manier met rechtspraak, media en burgerinitiatieven bemoeit die haaks staat op de Europese waarden. In bijna geheel Europa zijn er populistische partijen die het goed doen, en die liever 'minder Europa' willen en met analyses over bedreiging van hun nationale identiteit niet alleen de roep om 'fort Europa' versterken maar ook de sociale cohesie in eigen land zeer op de proef stellen.

Het zou kortzichtig en dom zijn om alleen met een opgeheven of corrigerend vingertje te reageren. We moeten beter doorgronden waarom bepaalde landen anders tegen vraagstukken aankijken dan wij hier in Nederland. We moeten een nieuw gesprek aangaan over wat die Europese waarden wel of niet kunnen of moeten inhouden in de praktijk van alledag, vooral waar het gaat om de grote uitdagingen van ons tijdsgewricht. Daarbij moeten we ons ook realiseren dat de Europese waarden wel bij verdrag (Verdrag van Lissabon, 2007) zijn vastgelegd, maar daarmee nog niet in steen gebeiteld zijn. De Europese waarden hebben zich ontwikkeld en ze zullen dat blijven doen.

De populisten doen het goed omdat er miljoenen burgers zijn die met problemen kampen, vooral van sociaaleconomische aard, die naar hun oordeel genegeerd worden door de politiek. Zij zoeken vastigheid en veiligheid in een snel veranderende wereld en hopen dat populistische antwoorden een oplossing brengen. Dat die antwoorden niet zullen werken, betekent niet dat de vragen van die burgers dan ook niet relevant zouden zijn. De EU gaat een ongewisse toekomst tegemoet als de Europese instituties en lidstaten er niet in slagen om hun problemen te helpen oplossen.

De burger centraal!

Om deze uitdagingen aan te pakken, pleit PAX voor een waardengedreven Europese politiek, waarin de burger centraal staat. Zo'n oriëntatie moet gevolgen hebben voor zowel de interne politiek als ook voor de externe relaties van de EU.

Beleid binnen de EU

Waar het het beleid binnen de EU (*home affairs*) betreft, moet er ingezet worden op een herstel van de relatie met de burgers in de EU-lidstaten. Hierbij gaat het om twee sporen. Allereerst de ontwikkeling van beleid dat daadwerkelijk tegemoet komt aan de terechte wensen rond veiligheid en sociaaleconomische perspectieven, datgene wat burgers in de EU bezighoudt. Tegelijkertijd gaat het om het gesprek over de belangrijke Europese waarden die onze democratie en rechtsstaat schragen en een open samenleving mogelijk maken. Uit onderzoek blijkt dat ook in landen als Hongarije en Polen veel steun is voor de waarden van de open samenleving, maar dat onder omstandigheden andere zaken toch belangrijker gevonden worden, hetgeen zich vertaalt in steun voor maatregelen die strijdig kunnen zijn met wat we in de EU met elkaar hebben afgesproken.

Een beter beleid waarbij zorgen van burgers serieus worden genomen moet dus hand in hand gaan met gesprek over het belang van de Europese waarden. Praten over Europese

Over de toekomst van Europa als vredesproject. PAX-discussiebijdrage, 16 april 2019

waarden zal vanzelfsprekend niets opleveren als behoeften van grote groepen burgers niet gehonoreerd worden.

De buitenlandpolitiek

‘De burger centraal’ betekent in de buitenlandpolitiek dat menselijke waardigheid en menselijke veiligheid (*human security*) centraal moeten staan. In de jaren negentig, na de val van de Muur en het einde van de Koude Oorlog, was er veel draagvlak voor die focus op menselijke waardigheid en menselijke veiligheid. De afgelopen jaren evenwel is vooral de (lees: onze) staatsveiligheid (*state security*) weer erg dominant. Dat zien we in migrantendeals met Soedan, vormen van anti-terrorismebeleid waar bij voorbeeld de Syrische president Assad garen bij spint, stabilisatiebeleid dat machthebbers en mannen met wapens bevoordeelt en alleen (oorlogs)misdaden van de verliezers berecht (Irak) en pogingen om de grenzen van de EU zoveel mogelijk af te sluiten voor asielzoekers, met onmenselijke toestanden aan de grenzen, op land en ter zee, tot gevolg.

De EU is een machtsfactor in de internationale politiek en zou juist daarom de eigen waarden ook beter moeten vertalen in een buitenlandbeleid dat niet alleen ons (korte termijn) eigenbelang dient maar ook processen van democratisering en inclusieve gerechtigheid en ontwikkeling actief ondersteunt.

Dat betekent bij voorbeeld ook dat in de relaties met de Westelijke Balkan, landen met een ambitie toe te treden tot de Europese Unie, meer gekeken moet worden hoe burgerinitiatieven versterkt kunnen worden die de Europese waarden centraal stellen en van binnenuit de roep om verandering kunnen versterken. Onderliggende oorzaken van de recente oorlogen moeten aangepakt worden, dat vergt een politieke inzet en meer middelen. De conflicten die leidden tot de oorlogen van de jaren negentig verdwijnen niet zomaar met het lidmaatschap van de Europese Unie, zoals de dynamiek tussen EU-lidstaat Kroatië en de buurlanden duidelijk laat zien.

Een opdracht aan velen

Bijna 75 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog staat de EU voor grote uitdagingen. Zonder de burger centraal te stellen zal het moeilijk zijn de juiste keuzen te maken en daarvoor draagvlak te creëren. Europese instituties moeten aan de bak, evenals de regeringen van de EU-lidstaten. Maar ook burgerverbanden en Europese netwerken hebben hier een belangrijke rol te spelen. PAX wil hier de komende jaren hier veel aandacht aan besteden. Door het gesprek hierover met beleidsmakers te voeren en door met burgers te zoeken naar hoe wij van onderop die Europese waarden opnieuw invulling kunnen geven.

Een uitvoeriger discussiepaper over de visie van PAX over Europa zal de komende weken en maanden gestalte krijgen. We staan open voor uw suggesties en ideeën!

Over de toekomst van Europa als vredesproject. PAX-discussiebijdrage, 16 april 2019